

CZU: 343.9

UNELE ASPECTE PRIVIND CRIMINALISTICA ÎN AFARA PROCESULUI PENAL

Constantin RUSNAC,

doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Catedrei „Procedură penală, criminalistică și securitate
informațională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0002-8122-7711

Rezumat

Dezideratele implementate în criminalistică la momentul nașterii acesteia ca știință juridică specială, cunoștințele acumulate pe parcursul dezvoltării sale și obiectul ei de studiu determină posibilitatea utilizării mijloacelor, metodelor și procedeelelor criminalistice în activități judiciare și extrajudiciare.

Lucrarea științifică descrie posibilitatea utilizării arsenalului criminalistic nu doar în cadrul unui proces penal, dar și în contextul altor acțiuni de aplicare a legii, inclusiv în sfera relațiilor civile. În acest sens, sunt descrise modalitățile de utilizare a cunoștințelor criminalistice în procesul civil și cel contravențional, asigurarea securității economice și informaționale a întreprinderii, stabilirea contactului psihologic în cadrul interviurilor, accentuându-se rolul semnificativ al criminalisticii în vederea prevenirii și combaterii faptelor ilegale. De asemenea, autorul a evidențiat unele cauze ce împiedică utilizarea, în afara procesului penal, a oportunităților oferite de criminalistică.

Cuvinte-cheie: metode, procedee și mijloace criminalistice, proces penal, extrajudiciar, ramură de drept, domeniu de aplicare a legii.

Summary

The desiderata implemented in forensics at the time of its birth as a special legal science, the knowledge gained during its development and its subject matter, overall determine the possibility of using forensic means, methods and procedures in judicial and extrajudicial activities.

This scientific paper describes the possibility of using the forensic arsenal not only in a criminal trial, but also in the context of other law enforcement actions, including in the field of civil law relations. In this regard, the methods of using forensic knowledge in civil and contravention processes are described, ensuring the economic and information security of the enterprise, establishing psychological contact in interviews, emphasizing the significant role of forensics in preventing and combating illegal acts. The author also highlighted some causes that prevent the use, outside the criminal process, of the opportunities offered by forensic.

Keywords: methods, procedures and forensic means, criminal process, extrajudicial, field of law, scope of law.

Introducere. Actualmente, în literatura de specialitate se discută despre posibilitatea extinderii domeniului criminalisticii peste limitele tradiționale de cercetare și despre formele acestei activități. Ar trebui să vorbim despre completarea sistemului teoriilor particulare ale criminalisticii cu noi teorii, datorită realizărilor efectuate de științele fundamentale și aplicative, precum și despre dezvoltarea metodelor și formelor de utilizare a arsenalului tehnico-tactic în domeniile civil, contravențional, administrativ etc. [4, p.74-76; 5].

Este clar, că în activitatea de aplicare a legii rolul principal îl au normele și recomandările științelor de drept. În același timp, practica de aplicare a legii ne demonstrează că un rol important îl au științele non-juridice sau special juridice, care dezvoltă tehnologii moderne de constatare a oricăror fapte juridice și lucrul cu acestea. O astfel de știință este criminalistica.

Spre deosebire de științele pur juridice, care studiază anumite ramuri ale dreptului și anumite tipuri de raporturi juridice, criminalistica percepe evenimentul, care face obiectul cercetării, ca pe un sistem integral, ce cuprinde partea materială, procesuală etc. și pentru a cărei cercetare este necesară utilizarea atât a cunoștințelor generale cât și speciale.

Astăzi, criminalistica are un arsenal extins de mijloace tehnice, tactice și recomandări metodologice necesare constatării, cercetării și prevenirii calitative a infracțiunilor (sau altor fapte ilegale), care ar putea fi aplicate în activități judiciare și extrajudiciare.

Scopul articolului constă în elucidarea posibilităților utilizării cunoștințelor criminalistice în vederea soluționării altor sarcini decât cele din cadrul procesului penal.

Metode și materiale aplicate. Pentru realizarea scopului propus, ținând cont de specificul și caracterul complex al temei investigate, în calitate de forme de cercetare au fost folosite metodele istorică, logică, sistematică și de comparație. Cercetările întreprinse se bazează pe studierea doctrinei și pe legislație.

Rezultate obținute și discuții. Se știe că cunoștințele criminalistice au fost utilizate cu succes nu numai în domeniul procedurii penale, ci și în alte domenii ale aplicării legii, încă de la începutul secolului al XX-lea, în perioada nașterii acestei științe. Astfel, criminalistul rus E. Burinsky „a folosit cunoștințele criminalistice pe care le dobândise în studiul documentelor și fotografiilor criminalistice, atât în procesul penal, cât și în cel civil, inclusiv pentru restaurarea manuscriselor antice” [13, p. 38].

Discuțiile privitor la necesitatea criminalisticii de a depăși limitele sale tradiționale de cercetare s-au intensificat în anii 1960 și 1970. În anul 1973, în spațiul sovietic, A. Vinberg a inițiat această discuție, definind criminalistica ca pe o știință care „elaborează un sistem de metode, procedee și mijloace speciale pentru colectarea, cercetarea și aprecierea probelor utilizate în procesul penal în vederea prevenirii, constatării și cercetarea infracțiunilor,

precum și utilizarea acestora în judecarea cauzelor penale, inclusiv a celor civile” [8, p. 179].

Ideea a fost preluată de alți cercetători, care în anii următori au început să abordeze problema utilizării cunoștințelor criminalistice speciale în cauze civile, contravenționale și administrative etc. [11]. În același timp, nimeni nu avea îndoieli că criminalistica, ca orice altă știință, ar trebui să aibă limite clar definite și că integritatea sistemului de cunoștințe criminalistice necesită a fi fundamentată prin consolidarea abordărilor conceptuale la nivel interdisciplinar, precum și prin îmbunătățirea educației criminalistice [7, p. 48].

Cu toate acestea, dezvoltarea cercetărilor științifice – iar aici criminalistica nu face excepție – implică apariția unor domenii promițătoare legate de studiul unor noi obiecte [7, p. 48]. Dar trebuie de înțeles că obiectul criminalisticii nu poate fi înlocuit cu obiectul cercetării științifice a criminalisticii.

„Spre deosebire de obiectul criminalisticii, gama de obiecte potențiale ale cercetării științifice ale criminalisticii poate varia în funcție de nevoile de susținere științifică a anumitor domenii ale activității de aplicare a legii” [12, p. 24]. Apariția unor noi direcții (obiecte) științifice ale cercetării criminalistice ar trebui să se producă în cadrul unei discuții teoretice active.

Astăzi devine din ce în ce mai evident că mijloacele, procedeele și metodele criminalistice sunt importante atât pentru activitățile de procedură penală, cât și pentru alte domenii ale practicii juridice. Abordarea generală a procesului de probațiune permite abstractizarea de la particularitățile reglementărilor procedurale și utilizarea posibilităților criminalisticii în orice alt proces probatoriu.

Cu toate acestea, oportunitățile respective nu sunt încă, din păcate, utilizate în mod corespunzător. N. Iablokov explică acest lucru prin prezența mai multor motive [14]:

În primul rând, specialiștii juriști nu cunosc, din plin, posibilitățile criminalisticii în diverse domenii ale practicii judiciare, acest lucru referindu-se cu precădere la specialiști din domeniul vamal, procedurii civile, contravenționale, administrative etc., domenii care impun constatarea și utilizarea tactică a faptelor juridice. Această situație este o consecință a neajunsurilor existente în procesul de predare-învățare a criminalisticii, care constă în faptul că posibilitățile arsenalului tehnic, tactic și metodologic al criminalisticii sunt relevate, practic, numai în raport cu utilizarea acestuia în domeniul justiției penale, fără dezvăluire, afișare simultană, demonstrare clară și convingătoare a capacităților sale în alte domenii de activitate juridică și de aplicare a legii. Aceeași opinie o identifică autorul Gh. Golubenco: „Pentru a spori motivația studenților față de generoasa disciplină Criminalistica, credem necesar a întreprinde și unele activități concrete. În primul rând, se cere a accentua și a argumenta cu orice ocazie în fața studenților, că

cunoștințele criminalistice astăzi pot fi folosite și aplicate nu numai în cadrul urmăririi penale, dar și la probarea oricăror fapte juridice, că scopul acestei discipline este de a forma o gândire criminalistică combinativă, necesară oricărui om civilizată în epoca modernă” [3].

În al doilea rând, opinia care a prins rădăcini în rândul avocaților (pe domeniul civil) este că în condițiile moderne avocații au nevoie mai ales de cunoștințe de drept civil, comercial, financiar, bancar și alte ramuri de drept apropiate lor, și nu de cunoștințe criminalistice. În opinia lor, cunoștințele criminalistice vizează exclusiv procesul penal.

În al treilea rând, opiniile foarte controversate exprimate în literatura criminalistică cu privire la natura non-juridică a criminalisticii contribuie la întărirea opiniei despre rolul neesențial al cunoștințelor criminalistice în activitățile extrajudiciare.

Pentru un jurist, cunoașterea posibilităților criminalisticii constă în capacitatea (abilitatea) de a împrumuta și implementa decizii verificate metodic și argumentate tactic, de a efectua acțiuni în cadrul anumitor proceduri profesionale. O parte semnificativă a acestor abilități se bazează pe competențe analitice și pe capacitatea elementară de a gândi, analiza și compara informațiile primite. Procesul de prezentare și verificare a versiunilor, organizarea și planificarea unei cercetări, analizarea unui număr mare de documente și materiale ale unui dosar penal, civil, contravențional, administrativ și vamal, desfășurarea acțiunilor de urmărire penală și alte acțiuni în condiții de risc, folosirea competențelor profesionale în demascarea infractorului – necesită cunoștințe criminalistice impunătoare din partea subiectului ce le aplică.

Mijloacele tehnice, procedeele tactice și recomandările metodologice necesare pentru lucrul cu informații relevante din punct de vedere criminalistic, în procesul de constatare, cercetare și prevenire a infracțiunilor și adaptate pentru utilizare în alte domenii ale aplicării legii, nu își pierd caracterul criminalistic inițial. Activitățile de utilizare a acestor mijloace, procedee și metode, prin natura lor epistemologică, au un caracter general.

În știința criminalistică, rezultatele cercetării sale pot fi sistematizate în direcții diferite, în funcție de modul în care vor fi distribuite cercetările ei, în funcție de forța și importanța probei”, spunea Hans Gross [14].

„Structura criminalisticii, stabilită de H. Gross, este un model ideal pentru rezolvarea tuturor sarcinilor de bază ale forțelor de ordine: decodarea surselor de informații (tehnică), analiza interacțiunii din subiecți (tactici), managementul strategiilor (metodologie)”, subliniază V. Koldin [9, p. 67].

Criminalistica și astăzi ar trebui să se concentreze pe servirea activităților profesionale ale specialiștilor din diverse profesii juridice și de altă natură. Fiind dezvoltate de criminalistică, pentru a asigura necesitățile procesului penal, mijloacele tehnice, procedeele și recomandările metodologice

pot fi utilizate și sunt deja utilizate în procesele civile, contravenționale, administrative, precum și în asigurarea securității activității de întreprinzător. Constatarea, consolidarea, examinarea și aprecierea probelor și a altor informații orientative (auxiliare) în alte proceduri judiciare (nu penale), precum și în domeniul asigurării securității structurilor de afaceri, va necesita inevitabil utilizarea instrumentelor și a posibilităților criminalistice.

Sarcina utilizării instrumentelor și metodelor criminalistice în afara procesului penal este legată de scopul de a acorda ajutor și asistență prin mijloace științifice organelor de drept și altor organe implicate în aplicarea legii și realizarea justiției, la general. Criminalistica, ca știință, nu este doar capabilă să rezolve problemele de bază de combatere a criminalității, ci este și un mijloc de obținere a cunoștințelor despre date factive în scopul examinării obiective și corecte a relațiilor litigioase în afara procesului penal (în procesul civil).

Una dintre tehnicile dezvoltate de criminalistică, care poate fi utilizată cu succes în afara procesului penal, este abordarea situațională în ceea ce privește alegerea celor mai optime direcții de căutare a faptelor și acțiunilor care urmează a fi aplicate în diferite circumstanțe și scopuri, inclusiv pentru crearea unei baze favorabile privitor la alegerea celor mai ajustate și eficiente metode de comunicare între subiecții participanți la analiza circumstanțelor cauzei [13, p. 38].

Legislația procesuală nu este în stare să reglementeze în detaliu întreaga latură a procesului penal, dar nici nu e necesar acest lucru. În criminalistică, după cum am menționat, s-au dezvoltat bazele tehnice, tactice, metodologice ale acțiunilor de urmărire penală și judecare a cauzei penale, cu ajutorul cărora pot fi soluționate problemele existente în alte domenii de aplicare a legii și conexe acestora.

În acest sens, avocații a căror meserie este legată de tipurile de activitate procesuală și juridică menționată *supra*, folosesc pe scară largă și cu pricepere cunoștințele și tehnologiile criminalistice necesare pentru lucrul cu fapte juridice, obținând rezultatele scontate mult mai rapid.

Prin urmare, nu se formează impedimente privitor la includerea în cercul obiectelor științifice de cercetare criminalistică a cunoștințelor ce vizează aplicarea mijloacelor, procedurilor și metodelor criminalistice în procesul civil, administrativ, contravențional, inclusiv în domeniul afacerilor.

Extinderea obiectelor cercetării științifice criminalistice nu va duce la estomparea obiectului criminalisticii. De exemplu, în procesul civil cunoștințele criminalistice pot fi utilizate cu succes la lucrul cu documentele și mijloacele materiale de probă (în timp ce acestea sunt descoperite, cercetate și examinate), la obținerea de explicații de la martori, victime și bănuți, pentru dispunerea expertizelor, obținerea de mostre, aprecierea concluziilor experților, altfel

spus în activitățile juridice ce implică lucrul cu documente falsificate, atunci când este necesară cunoașterea și aplicarea regulilor criminalistice în lucrul cu documentele, întrucât falsul complică realizarea sarcinii justiției.

Procedeele tactice și recomandările criminalistice joacă un rol important în procedura contravențională, care este similară cu cea procesual-penală [1, art. 374 alin. (21)]. Procedura contravențională reglementează procesul de audiere a victimei și a martorului, se preocupă de constatări tehnico-științifice și medico-legale, de studierea documentelor și cercetarea locului faptei, precum și de percheziții etc. Și în toate activitățile enunțate *supra* sunt utilizate cu succes procedeele tactico-criminalistice.

În procesul de apreciere a probelor acumulate este deosebit de importantă folosirea gândirii criminalistice, care poate contribui în mare măsură la adoptarea unor decizii legale și corecte în cazurile contravenționale sau în alte domenii ale aplicării legii. Cu toate acestea, pentru ca juriștii practicieni să stăpânească cu adevărat gândirea criminalistică, se impune îndrumarea acestora spre studierea unei astfel de gândiri, evidențierea și înțelegerea conținutului acesteia. De asemenea, este necesar ca practica didactică să devină una dintre direcțiile importante ale investigării criminalistice. Pentru a face acest lucru, se va recunoaște existența activității criminalistice și gândirea specifică corespunzătoare acesteia și, de asemenea, se vor evidenția sarcinile care sunt soluționate de către ea, deoarece numai astfel se creează oportunitatea de selectare, pe calea transformării criminalistice, a mijloacelor, procedeelelor și metodelor utile ce să ofere soluții eficiente atât pentru procesul penal, cât și pentru alte proceduri judiciare și domenii de activitate juridică.

O educație criminalistică formează cunoștințe relevante pentru un jurist și îi determină un stil criminalistic de activitate. Fiind un conductor de cunoștințe criminalistice pentru generațiile viitoare de juriști, aceasta este un fel de marketing în mediul juridic și în domeniile sociale conexe. Prin prisma educației criminalistice juriștii trebuie să demonstreze comunității științifice, educaționale și administrative că criminalistica predă algoritmi metodologici și tactici de lucru pentru diverse activități juridice. Este evidentă necesitatea unei astfel de pregătiri, ceea ce a condus la apariția unor secțiuni relevante, într-o serie de manuale criminalistice, privind utilizarea cunoștințelor criminalistice în procesul civil și în domeniul securității afacerilor.

Astăzi se acordă o atenție sporită problemelor de securitate a afacerilor, întrucât starea de securitate în implementarea activităților antreprenoriale este o condiție vitală pentru funcționarea normală a oricărei entități comerciale, indiferent de forma sa de proprietate [5].

Există, de asemenea, un număr tot mai mare de diverse cursuri și seminare menite să formeze la manageri și alți participanți la afaceri cunoștin-

te, abilități și competențe în domeniul protecției afacerilor [10].

A face afaceri este adesea nesigur pentru viața, sănătatea și situația financiară a participanților la această activitate. Antreprenorul, activitățile companiei pe care o conduce, proprietatea companiei sale pot fi amenințate, în mod constant, atât din partea crimei tradiționale, cât și a crimei organizate, care a devenit deosebit de activă în condițiile moderne. Aici, în comparație cu alte tipuri de activitate, pot apărea mai multe amenințări, accidente și conflicte care ar determina moartea oamenilor, pierderi economice, financiare, materiale și informaționale.

Pentru a-și asigura propria protecție și protejarea activelor întreprinderii, este necesar nu numai să se utilizeze măsuri de securitate tradiționale, ci și să se creeze servicii de securitate în cadrul întreprinderii, care funcționează pe baza celor mai recente realizări ale științei și tehnicii, inclusiv criminalistice. Vorbind despre securitatea IT a întreprinderii, M. Jijina menționează că în vederea realizării acestei sarcini se vor utiliza cunoștințele criminalisticii, ca știință juridică [6, p. 31].

Evident, pentru a reuși să contracarăm amenințările externe și interne, este necesar să știm ce vrem să combatem și prin ce mijloace să asigurăm această contracarare.

În domeniul asigurării securității proprietății din domeniul afacerilor, criminalistica dezvoltă și aplică sisteme de identificare dactiloscopică și biometrice, supraveghere video, înregistrare a sunetului; utilizează metodologia de desfășurare a procedurilor interne și metode de protecție împotriva diferitelor tipuri de fraudă internă (deturnare de fonduri, furt de numerar, valori mobiliare, abuz de putere); furnizează activități de recuperare a informațiilor și de analiză în implementarea *business intelligence*, inclusiv măsuri de protecție împotriva spionajului industrial.

Asigurarea criminalistică a securității informaționale include: protecția comunicațiilor; mijloacele de prelucrare a informațiilor; problemele de constatare, prevenire și suprimare a atentatelor în domeniul informațional; direcțiile principale de protecție a sistemelor informatice; protecția documentelor; mijloacele și tehnicile de protecție împotriva falsurilor (semnături, sigilii, formulare etc.); fluxul de documente (modalitatea de lucru cu documente confidențiale).

În condițiile moderne, o importanță deosebită capătă asigurarea criminalistică a securității în lucrul cu personalul, care include: studiul procedurii de verificare a unui candidat pentru un post; tactica efectuării unui interviu, în condiții speciale; utilizarea unui poligraf, care face posibilă determinarea fiabilității persoanelor selectate etc.

Practica judiciară arată că unul dintre factorii semnificativi de risc în asigurarea securității economice a structurilor de afaceri este personalul

acestora. Aproape două treimi dintre infracțiunile din domeniul activității antreprenoriale sunt comise de angajații acestor structuri sau cu ajutorul acestora. Încălcarea de către aceștia a regulilor sau tehnologiilor interne pentru implementarea operațiunilor oficiale este principalul motiv care contribuie la comiterea infracțiunilor și a altor fapte ilegale sau le condiționează pe acestea. Aici, evident, ar trebui implicate toate posibilitățile criminalisticii, dezvoltate metodologii de cercetare a diverselor tipuri de fraude în domeniul afacerilor și în cel bancar. Mijloacele și metodele de prevenire criminalistică a infracțiunilor și a altor fapte ilegale ar trebui să fie aplicate pe scară largă în acest domeniu.

Vorbind despre rolul mijloacelor, procedeele și metodelor criminalistice în activitatea de prevenire a faptelor ilegale din diverse domenii susțin poziția autorului M. Jijina, care menționează: „Bazele aplicării metodelor și mijloacelor criminalistice, în domeniul prevenirii, devin din ce în ce mai solicitate. Scopul lor este de a asigura respectarea cerințelor legale din diferite domenii judiciare și non-judiciare ale relațiilor publice, inclusiv din securitate” [6, p. 34].

Importantă pentru orice activitate juridică este capacitatea de a stabili un contact psihologic adecvat cu părțile interesate în vederea obținerii informațiilor necesare de la acestea, în special în situațiile de conflict, precum și în timpul negocierilor. Această abilitate este dezvoltată tocmai în procesul de studiere și stăpânire a arsenalului tactic criminalistic.

Tehnologia criminalistică în vederea colectării și lucrului cu informațiile relevante din punct de vedere juridic, recomandările de natură organizatorică sunt utilizate, după cum s-a menționat deja, în activitatea bancară. În special, recomandările criminalistice sunt folosite aici pentru a proteja securitatea informațiilor de atentate infracționale, a contracara utilizarea ordinelor de plată, cecurilor și documentelor falsificate pentru obținerea unui credit.

Concluzii. De o mare importanță pentru succesul oricărei activități juridice este capacitatea de a evalua corect situațiile care apar în acest caz și, în consecință, de a alege cele mai bune metode de acțiune nu numai în comunicarea cu părțile interesate, ci și la efectuarea altor acțiuni necesare pentru rezolvarea corectă a litigiilor, conflictelor, contestărilor etc. Fundamentele teoretice și practice ale abordării situaționale în vederea soluționării problemelor de cercetare, dezvoltate de criminalistică, pot fi utilizate cu succes în orice activitate juridică și de altă natură de aplicare a legii.

Referințe bibliografice

1. Codul contravențional al RM nr. 218-XVI din 24.10.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 3-6/15 din 16.01.2009.
2. Gheorghita, Mihail, Tratat de criminalistică, Chișinău, 2017.
3. Golubenco, Gheorghe, Criminalistica națională: probleme și tendințe.

- „Științe Penale”, nr. 3-4, 2015. <https://ulim.md/sju/nr-3-4-2015/criminalistica-nationala-probleme-si-tendinte/> (accesat la 15.08.2022).
4. Аверьянова, Татьяна; Рафаил, Белкин; Юрий, Корухов; Елена, Российская, Криминалистика, Учебник для вузов, Издательство НОРМА, Москва, 2000.
  5. Жижина, Марина, Криминалистическое обеспечение безопасности предпринимательской деятельности — новое направление в развитии науки (содержание, задачи, принципы, система), „Безопасность бизнеса”, nr. 1, 2007.
  6. Жижина, Марина, Криминалистическое обеспечение информационной безопасности предприятия. „Вектор юридической науки”, nr. 3, 2018.
  7. Журавлев, Сергей; Крепышева, Светлана, Криминалистическая методика и тактика: контекст современного понимания роли криминалистики в юридической деятельности и юридическом образовании // Современная криминалистика: проблемы, тенденции, перспективы, „Материалы международной научно-практической конференции, посвященной 90-летию со дня рождения проф. Н. Яблокова”, Москва, 2015.
  8. Ищенко, Евгений, Криминалистика XXI века: стратегия и тактика развития, Проспект, Москва, 2016.
  9. Колдин, Валентин, Криминалистика в университетском образовании России // Современная криминалистика: проблемы, тенденции, перспективы, „Материалы международной научно-практической конференции, посвященной 90-летию со дня рождения проф. Н. Яблокова”, Москва: МГУ, 2015.
  10. Магистерская программа «Криминалистическое сопровождение и защита бизнеса» <https://www.law.msu.ru/courses/66> (accesat la 10.08.2022).
  11. Рожков, Андрей, Криминалистическое обеспечение гражданского и арбитражного судопроизводства: дис. канд. юрид. Наук, Воронеж, 2003.
  12. Эксархопуло, Алексей, Предмет и система криминалистики, Спб., 2004.
  13. Яблоков, Николай, Александров, Игорь, Криминалистика: учебник, 5-е изд., Норма, Москва, 2017.
  14. Яблоков, Николай, Аспекты применения криминалистики в юридической деятельности, <https://sarjurcomp.ru/index.php/stati/51-aspektu-primeneniya-kriminalistiki-v-yuridicheskoj-deyatelnosti> (accesat la 19.10.2022).